

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСВОЄННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті з'ясовані педагогічні принципи інклюзивної освіти, визначено спектр оновлених функцій професійної діяльності вчителя початкової школи, обґрунтовано необхідність внесення коректив до змісту його професійної підготовки до ВНЗ шляхом удосконалення програми курсу "Основи інклюзивної освіти" та впровадження спецкурсу "Дидактика інклюзивного навчання".

Ключові слова: інклюзивна освіта, педагогічні засади, професійна підготовка, учитель початкових класів.

Однією із сучасних світових демократичних тенденцій XXI століття є надання рівних можливостей для реалізації своїх здібностей кожного члена людської спільноти. Вхідження України до світової економічної спільноти зумовили виникнення, функціонування й розвиток системи інклюзивної освіти, до якої кожному громадянину, незалежно від його соціального статусу, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має забезпечуватися справедливий доступ. Впровадження інклюзивної освітньої моделі передбачає спеціальну готовність педагогів до роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. Збільшення в загальноосвітніх закладах кількості учнів з обмеженими можливостями здоров'я викликало нагальну потребу в активізації розробок методології, теорії і технологій інклюзивної освіти. Тому однією з найактуальніших проблем сьогодення постає оновлення змісту, форм, методів, засобів і технологій навчання і виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів з урахуванням тенденції освітньої інклюзії.

Вагомим внеском у розв'язання проблем загальної підготовки вчителя стали фундаментальні психолого-педагогічні дослідження О. Абдуліної, Л. Войтко, І. Богданової, М. Євтуха, В. Кан-Калика, О. Киричука, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Н. Тализіної, Н. Кузьміної, О. Щербакова та інших учених. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи розкриті у працях Н. Бібік, В. Бондаря, С. Мартиненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Л. Хомич, М. Фіцули, І. Шапошнікової та ін. Окремим аспектам підготовки вчителів початкової школи до навчання й виховання дітей з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного класу присвячено наукові студії В. Бондаря, Л. Гречко, А. Колупаєвої, М. Матвєєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, Л. Шипіциної. Однак процес підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти потребує подальшого вдосконалення.

Мета статті – з'ясувати педагогічні засади інклюзивної освіти й у зв'язку з цим визначити спектр оновлених функцій професійної діяльності вчителя початкової школи та обґрунтувати необхідність унесення необхідних коректив до змісту його фахової підготовки у ВНЗ.

Одним із головних завдань освітньої інклюзії є відгук на широкий спектр потреб дітей у шкільному середовищі та за його межами. Її характерними особливостями є:

- збільшення ступеня рівноправної участі дітей у навчально-виховному процесі;
- постійний пошук найефективніших шляхів задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей;
- визначення й подолання перешкод для досягнення успіхів у навчанні й вихованні дітей різних категорій.

Гуманний сенс освітньої інклюзії, на нашу думку, полягає в подоланні та знятті бар'єрів, усіляких форм ізоляції. Адже вона спрямована не проти самоти, а проти самотності як дискримінаційного фактору, що гальмує розвиток особистості й навіть зумовлює її деградацію. Тому, як слушно зазначає В. Синьов, в основу інклюзивної освіти доцільно покласти ідеологію заперечення будь-якої дискримінації дітей, тобто забезпечення

однакового ставлення до всіх людей, створення спеціальних умов для дітей з особливими потребами [5, с. 6–11]. Цей погляд ученого-педагога узгоджується з директивами Всесвітньої організації ЮНЕСКО, яка розглядає інклюзію в освітній галузі як динамічний процес що відбувається на ґрунті формування позитивного ставлення педагога до різноманітності учнів та адекватного сприйняття їх індивідуальних особливостей для збагачення їхнього пізнання, залучення до спільного навчання, виховання й розвитку.

За В. Синьовим, побудова інклюзивної освітньої системи ґрунтується на таких засадах:

- 1) надання рівного доступу до навчання в загальноосвітніх закладах та отримання якісної освіти кожною дитиною;
- 2) визнання здатності до навчання кожної дитини та необхідність створення суспільством відповідних умов для цього;
- 3) забезпечення права дітей розвиватись у родинному оточенні та мати доступ до всіх ресурсів місцевої спільноти;
- 4) залучення батьків до навчального процесу, як рівноправних партнерів та перших учителів дітей;
- 5) розроблення навчальних програм на основі особистісно орієнтованого та індивідуального підходів, що сприяють розвитку навичок навчання протягом усього життя;
- 6) незаперечення того факту, що інклюзивне навчання передбачає додаткові ресурси, необхідні для забезпечення особливих освітніх потреб дитини;
- 7) використання результатів сучасних досліджень та практики в реалізації інклюзивної моделі навчання;
- 8) реалізація командного підходу в навчанні й вихованні дітей, що передбачає залучення педагогів, батьків, спеціалістів [5, с. 11].

Дотримання окреслених принципів дасть змогу всім дітям забезпечити психолого-педагогічною, соціально-реабілітаційною та медичною підтримкою, спрямованою на досягнення успіхів у навчанні, вихованні й розвитку, успішної соціалізації й адаптації. У цьому контексті актуальною проблемою постає формування поліфункціональності й багатогранності особистості педагога, який має бути провідником ідей людиноцентризму, демократичності, гуманізму, толерантності й здатним збагачувати когнітивно-пізнавальні, культурно-комунікаційні й творчо-розвивальні позитиви інклюзії. Її розв'язання потребує реалізації комплексного підходу до професійної підготовки у ВНЗ.

Галузевим стандартом вищої освіти (спеціальність "Початкове навчання"), зокрема кваліфікаційною характеристикою вчителя початкових класів, у якій зазначено, що він повинен володіти знаннями, навичками, прийомами навчання всіх предметів початкового циклу та вміло використовувати їх під час виконання педагогічних, навчально-виховних і науково-методичних завдань, проводити роботу з виявлення й розвитку здібностей дітей, формувати культуру усного та писемного мовлення, розвивати необхідні навчальні вміння й навички, усі форми мислення, виховувати любов до навчальної діяльності, залучати молодших школярів до різних видів особистої та суспільно корисної діяльності [1].

Як бачимо, у стандарті бракує вимог щодо інклюзивної компетентності вчителя початкової школи. Тому нині особливої уваги заслуговує проблема підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, оскільки спектр функцій учителя значно розширюється. Тобто, крім основних (дидактичної, виховної й розвивальної), додаються діагностична (діагностика можливостей та потреб дитини), корекційна (добір і проведення психолого-педагогічних заходів щодо виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей, їхньої адаптації та соціалізації) та рефлексивна (розроблення критеріїв і показників для оцінювання освітніх досягнень учнів, аналізу ефективності навчально-виховного процесу й пошуку способів його коригування). Для виконання цих функцій учитель має володіти глибокими знаннями з фахових дисциплін, методики викладання предметів початкової школи, високим рівнем майстерності в галузі навчально-виховної та розвивальної роботи як зі здоровими учнями, так і з особливостями в розвитку. Тобто педагоги повинні отримати не

лише загальну професійну, але й специфічну підготовку з корекційної педагогіки та психології.

Таким чином, за умов упровадження інклюзивної освіти процес підготовки майбутнього вчителя початкових класів набуває розширеного контексту. Тому не випадково науковці активно розглядають питання її методології (В. Засенко, А. Колупаєва, С. Миронова, В. Синьов), використання компетентнісного підходу (О. Дікова-Фаворська, Т. Ілляшенко, К. Косова, В. Ремажевська) та корекційного спрямування змісту професійно-орієнтованих дисциплін у ВНЗ (Л. Савчук, М. Перфіль'єва, Л. Петушкова, М. Попов, О. Таранченко). Однак цілісному дослідженню цієї проблеми не присвячено жодної праці. Очевидно, що сучасний учитель початкових класів повинен мати високий рівень фахової, методичної й психологічної готовності виконувати розширений спектр професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Фахова готовність охоплює систему знань із методології інклюзивної освіти, основ загальної, корекційної та соціальної педагогіки і психології, індивідуальних відмінностей і вікових особливостей дітей з різними порушеннями в розвитку, а також володіння високим рівнем корекційно-педагогічної майстерності.

Методична готовність полягає у володінні вчителем загальнопедагогічними та корекційно-розвивальними технологіями.

Психологічна готовність інтегрує в собі особистісні якості педагога (емпатія – здатність відчувати емоційний стан учня і колег; толерантність – спроможність розуміти й приймати унікальність будь-якої особистості; емоційна підтримка іншої людини; рефлексія – уміння самоусвідомлювати результати власної професійної діяльності).

Реалізація окреслених видів готовності майбутнього вчителя початкових класів до інклюзивної практики залежить від структурованості процесу й змісту його професійної підготовки у ВН, зміст якої відображено в навчальному плані (напрямок 6.010102: Початкова освіта). Ураховуючи важливість упровадження інклюзивної освіти, проаналізуємо в процесі вивчення яких саме дисциплін студенти можуть отримати знання та практичну підготовку для виконання розширеного спектру функцій професійної діяльності.

Варто зазначити, що до 2010 року особливості інклюзивної освіти вивчалися фрагментарно в змісті різних дисциплін. Наприклад, деякі аспекти аномального розвитку дітей, їх діагностика та особливості навчання входили до змісту дисциплін загальної психолого-педагогічної підготовки: "Основи медичних знань та охорони здоров'я", "Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики", "Загальна психологія", "Вікова психологія", "Основи психодіагностики", "Педагогіка", "Основи педагогічної майстерності". Окремі питання інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливостями в розвитку розкривалися під час вивчення таких дисциплін, як "Основи дефектології", "Основи корекційної педагогіки". Така частковість висвітлення проблем організації навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи з інклюзивною формою навчання не надає цілісної професійної та особистісної підготовки майбутнього вчителя до роботи із зазначеною категорією дітей.

Оптимізувати процес формування професійної готовності педагога до освітньої інклюзії можна шляхом включення у навчальний план нових дисциплін з використанням інноваційних моніторингових та освітніх технологій в навчально-виховному процесі, що сприятиме підвищенню інтересу педагогів до інклюзивної практики, формуванню навичок самостійного нагромадження знань і застосування їх у професійній діяльності. Відповідно Наказів Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти" (від 01.10.10 № 912) та "Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах" (09.12.2010 № 1224), а також згідно з Галузевим стандартом вищої освіти (спеціальність "Початкове навчання") до нормативної частини навчального плану підготовки бакалаврів у 2011 році було включено дисципліну "Основи інклюзивного навчання". Її мета – ознайомити студентів з основними тенденціями спеціальної освіти, навчити виявляти

психолого-педагогічні характеристики дітей з особливими поребами, сформувані теоретичні й практичні знання, уміння та навички майбутнього педагога щодо впровадження та реалізації інклюзивного навчання в загальноосвітній школі.

У 2012 році Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України рекомендувало замість "Основи інклюзивного навчання" упровадити дисципліну "Основи інклюзивної освіти", програму якої розроблено Інститутом спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України (колектив авторів: І. Білозерська, Л. Будяк, З. Ленів, Ю. Найда, Т. Сак, О. Таранченко під керівництвом професора А. Колупаєвої). На вивчення цього курсу відведено 54 години, з яких 18 год. – аудиторні заняття (лекційних – 8 год., семінарсько-практичних – 10 год.), а решта – самостійна робота. Змістом цієї програми охоплено лише два модулі – "Методологічні та законодавчо-нормативні засади інклюзивної освіти" й "Інклюзивна освіта – від основ до практики", що містять чимало тем. Показово, що вивчення цієї дисципліни забезпечено навчально-методичним посібником з ідентичною назвою [4]. У ньому розглянуто:

- особливості, законодавче підґрунтя впровадження в Україні інклюзивного навчання, досвід відомих науковців світу та України, передумови забезпечення успішної інклюзії та диференційоване викладання;
- організацію корекційно-розвивальної роботи як складової інклюзивного навчання та її навчально-методичне забезпечення;
- значення індивідуального навчального плану, його структури та особливості його складання;
- специфіку оцінювання знань і вмінь учнів з особливими потребами тощо.

Однак у цьому посібнику бракує практико-методичного матеріалу, що охоплював би конкретику роботи вчителя початкових класів з учнями, котрі мають особливі освітні потреби. Відтак постає необхідність скоригувати зміст цього курсу та розширити його, що ми пропонуємо зробити за рахунок варіативної частини навчального плану.

Так, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини з 1 вересня 2011 року в процес професійної підготовки фахівців за напрямом "Педагогічна освіта" упроваджено спецкурс "Дидактика інклюзивного навчання", що є логічним продовженням змісту дисципліни "Основи інклюзивної освіти". Його вивчення дає змогу систематизувати теоретичну й методичну підготовку студентів, сформувані в них організаційно-методичні знання, уміння й навички шляхом застосування технології контекстного навчання для відтворення цілісної структури професійної діяльності вчителя початкових класів за алгоритмом імітаційного моделювання інклюзивної освітньої практики. У змісті ж дисципліни "Основи інклюзивної освіти" ми пропонуємо вивчати історичні, філософські, нормативно-правові та організаційні засади інклюзивного навчання за двома модулями.

Перший модуль "Основні положення інклюзивної освіти" містить три теми: "Інклюзивна освіта як модель соціального устрою"; "Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства"; "Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі". При вивченні цих тем студенти знайомляться з тезаурусом та основними принципами освітньої інклюзії, історичною ретроспективою становлення та розвитку інклюзивної освіти в світі й Україні, основними міжнародними та державними нормативно-правовими документами щодо впровадження інклюзивного навчання, сучасною системою спеціальної освіти в Україні тощо.

Другий модуль "Інклюзивна освіта: від основ до практики" об'єднує теми "Школа з інклюзивною формою навчання – школа рівних можливостей" та "Вітчизняний досвід моделювання навчально-виховного процесу в школі з інклюзивною формою навчання". При цьому студенти мають змогу ознайомитись із характеристикою та досвідом діяльності інклюзивного навчального закладу, особливостями створення інклюзивного середовища загальноосвітньої школи, структурними компонентами, принципами функціонування,

вимогами до організації та вітчизняним досвідом моделювання навчально-виховного процесу в школі I ступеня з інклюзивною формою навчання.

Спецкурс "Дидактика інклюзивного навчання" розрахований на 72 години, серед яких – 36 годин аудиторних (лекцій – 18 год., практичних – 18 год.) і стільки ж – самостійної роботи. Зміст дисципліни спрямований на:

- ознайомлення студентів із принципами, завданнями, формами, технологіями і методами організації інклюзивного освітнього процесу;
- вивчення особливостей психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами різних категорій (з різними порушеннями в розвитку обдарованих та дітей "групи ризику") та їх батьків;
- формування здатності модифікувати й адаптувати навчально-методичне забезпечення;
- вироблення вмінь діагностики індивідуальних можливостей кожної дитини із соціальними і психолого-педагогічними проблемами та складання індивідуальної програми їх розвитку й навчання, надаючи учням змогу розвиватися і навчатися в індивідуальному темпі;
- підвищення рівня готовності проводити повноцінну соціальну й освітню інтеграцію учнів з відхиленнями розвитку в середовище здорових однолітків;
- опанування особистісно орієнтованих і здоров'язберігальних технологій та сучасних методик диференційованого й корекційно-розвивального навчання;
- забезпечення умов співпраці з батьками учнів, психологами, соціальними педагогами, лікарями та іншими фахівцями за принципами командної роботи.

Програма спецкурсу складається з трьох змістових модулів (ЗМ):

ЗМ I "Предмет і завдання дидактики інклюзивної початкової школи" містить п'ять тем: "Дидактичні основи інклюзивного навчання", "Методичне забезпечення навчально-виховного та корекційно-розвивального процесів", "Учитель як організатор освітнього процесу в інклюзивній школі та організація діяльності мультидисциплінарної команди фахівців"; "Урок як основна форма організації інклюзивного навчання". "Сутність та особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами". При вивченні цих тем студенти мають змогу ознайомитись із: науковими підходами, принципами, формами, методами, прийомами й засобами організації навчально-виховного процесу інклюзивної початкової школи; критеріями й показниками готовності майбутнього вчителя початкових класів до роботи з учнями в умовах інклюзивної освіти; Державним освітнім стандартом для дітей з особливими освітніми потребами, загальними, спеціальними, корекційно-розвивальними програмами (їх адаптація і модифікація), підручниками, методичними посібниками, наочними та технічними засобами тощо; особливостями спільної роботи фахівців із супроводу дітей в умовах освітньої інклюзії; зі структурою та процесом складання індивідуального навчального плану дитини з особливими освітніми потребами; розробленням плану-конспекту уроку тощо.

ЗМ II "Інноваційні педагогічні технології в навчально-виховному процесі інклюзивної початкової школи" містить дві теми: "Особистісно орієнтовані технології навчання", "Технології інноваційних педагогічних систем". Вивчаючи теми цього модуля, студенти знайомляться із новітніми освітніми технологіями не лише вітчизняних, а й зарубіжних шкіл, які можна використовувати в практичній діяльності в умовах інклюзивної освіти. Зокрема, особистісно-орієнтованої педагогіки (І. Бех), педагогіки духовності (В. Сухомлинський), співпраці (Ш. Амонашвілі), добротворення (М. Лещенко), вальфдорської школи (Р. Штайнер, М. Монтесорі), життєтворчості особистості (І. Єрмаков), спільної діяльності (О. Суворов) та ін.

ЗМ III "Позаурочні, позакласні та позашкільні форми організації педагогічного супроводу розвитку дітей в інклюзивній початковій школі" об'єднує дві теми: "Форми позаурочної навчальної роботи" та "Різноманітність форм виховної роботи". При вивченні цих тем студенти ознайомляться із напрямками, видами й формами позаурочної навчальної

(зорієнтованої на розширення й поглиблення знань, умінь і навичок, передбачених програмою) та виховної (спрямованої на залучення дитини до значущої для неї діяльності й на організацію таких видів активності, що сприяють саморозвитку особистості) роботи.

На практичних заняттях студенти доповнюють отримані знання шляхом вивчення досвіду роботи інклюзивних класів, шкіл (публікації, статті в мережі Інтернет, під час педагогічної практики), ігрового та неігрового моделювання педагогічних ситуацій з подальшим обговоренням. Вони також знайомляться з особливостями професійної діяльності вчителя початкових класів, помічника педагога, психолога, соціального педагога в інклюзивній школі, розробляють плани-конспекти уроків, виховних заходів, занять гуртків і факультативів. Усі матеріали заносяться до папки-портфоліо "Електронний портфель учителя". Цей матеріал можна буде використати під час державної педагогічної практики та подальшої професійної діяльності.

Педагогічними засадами інклюзивної освіти є вільний доступ до навчання, відповідність умов, широка соціалізація, забезпечення додатковими ресурсами, дотримання прогресивних наукових підходів, командність та розширення передового досвіду. У зв'язку з цим поле професійної діяльності вчителя початкових класів, окрім дидактичної, виховної й розвивальної, розширюється діагностичною, корекційною та рефлексивною функціями. Щоб він був здатним їх виконувати на фаховому, методичному й психологічному рівнях, у навчально-виховний процес ВНЗ доцільно впровадити спецкурс "Дидактика інклюзивного навчання".

Перспективною подальших розвідок окресленої проблеми є розроблення й обґрунтування моделі педагогічної системи формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галузевий стандарт вищої освіти [ГСВО ДСВО-06-98]. Освітньо-кваліфікаційна характеристика "Молодший спеціаліст" за спеціальністю 5.010102: Початкове навчання напряму підготовки 01.01 "Початкова освіта". – К.: Міністерство освіти і науки України.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
3. Колупаєва А. А. Навчальний курс "Вступ до інклюзивної освіти" / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. – К. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education-inclusive.com>.
4. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А. А. – К.: "А.С.К.", 2012. – 308 с.
5. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6–11.

Демченко И.И.

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ОСВОЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье выяснены педагогические принципы инклюзивного образования, определен спектр обновленных функций профессиональной деятельности учителя начальной школы, обоснована необходимость внесения корректив к содержанию его профессиональной подготовки в ВУЗ путем усовершенствования программы курса "Основы инклюзивного образования" и внедрения спецкурса "Дидактика инклюзивного обучения".

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагогические принципы, профессиональная подготовка, учитель начальных классов.

**PREPARATION OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS TO ASSIMILATE
PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION**

In the article the pedagogical principles of inclusive education are found out, the spectrum of the renewed functions of professional activity of teacher of primary school is defined, the necessity of amend to content of teacher's professional preparation in institute of higher education by the improvement of the program of course of "Basis of inclusive education" and introduction of the special course of "Didactics of the inclusive teaching" is grounded.

Key words: inclusive education, pedagogical principles, professional preparation, teacher of primary school.

УДК 37.013

Корецька Л.О.

**СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ ПІВДНЯ УКРАЇНИ
II ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ**

У статті розглядається питання впливу соціальних інституцій на становлення і функціонування освітньо-виховного простору Півдня України II половини XIX – початку XX століть.

Ключові слова: соціальна система, соціалізація, освітньо-виховний простір, соціальні інституції, духовні інституції, соціальний досвід, ціннісні орієнтири, моральні орієнтири, виховання, освіта.

Соціальна система кожної країни розвивається й удосконалюється в процесі етногенезу й орієнтує її представників на прийняті лише в ній способи і прийоми поведінки, тим самим забезпечуючи можливість ефективних взаємоприйнятних спільних дій. Потім у ході наступного етапу соціалізації людини у суспільстві відбувається формування такої її мотивації, за якої прагнення і потяги представника конкретної етнічної спільноти починають підкорятися лише національно специфічним формам сприймання впливів оточуючого світу і способам реакцій на них.

В умовах освітньо-виховного простору Півдня України II половини XIX – початку XX століть соціальні інституції були мірилом структурного співіснування і взаємодії усіх освітньо-виховних систем, вони були формою трансляції соціального досвіду від покоління до покоління, особливо в умовах полікультурності. Соціальні інституції як духовного, так і соціального спрямування сприяли спільній полікультурній діяльності з метою створення виховної системи через певні зв'язки і відносини.

Тому метою нашої статті є детермінуючий вплив соціальних інституцій на освітньо-виховний простір Півдня України II половини XIX – початку XX століть.

Загалом соціальні інституції в умовах освітньо-виховного простору формували цінності особистості та ціннісні орієнтири соціуму. За визначенням В. Копоруліної, "ціннісна орієнтація – це 1) ідеологічне, політичне, моральне, естетичне підґрунтя оцінок суб'єктом дійсності та орієнтації в ній; 2) засіб диференціації об'єктів індивідів за їх значущістю" [2, с.317]. Як відомо, ціннісні орієнтири формуються під час засвоєння соціального досвіду і відображаються в ідеалах, переконаннях, інтересах, меті та інших проявах особистості.

Соціальні інституції Півдня України II половини XIX – початку XX століть сприяли соціальній активності особистості в умовах полікультурного освітньо-виховного простору. І як зазначає В. Крисько, соціальна активність – ініціативний вплив соціальних суб'єктів - товариств, класів, груп, особистостей на оточуюче середовище, на інших людей і себе,